

"Nu is mijn vraag: Zijn er meerdere mensen op het forum die hier ervaring mee hebben?"

Is virtuele gemeenschapsvorming door gestigmatiseerden gericht op kritiek tegen de dominante cultuur of is zij gericht op aanpassing aan de dominante cultuur?

Erasmusuniversiteit Rotterdam
Faculteit der Sociale Wetenschappen
Sociologie / Master Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid
Studiejaar 2005-2006

Afstudeerscriptie van Martine Reukers
Scriptiebegeleider: Dr. D. Houtman

Voorwoord

De uitdrukking 'de laatste loodjes wegen het zwaarst' was heel toepasselijk op het proces van het schrijven van mijn scriptie. Ik ben dan ook heel blij nu te kunnen zeggen dat mijn scriptie af is! Deze scriptie vormt de afsluiting van mijn studie Sociologie aan de Erasmusuniversiteit te Rotterdam, Master Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid. Ik wil van de gelegenheid gebruikmaken een aantal mensen te bedanken.

Mijn scriptiebegeleider Dick Houtman

Dick, bedankt voor het begeleiden van mijn scriptie. De snelle reactie op vragen via de e-mail was erg prettig en het commentaar op verschillende versies van mijn scriptie was noodzakelijk. Bedankt!

De deelnemers aan het forum

Zonder hen geen scriptie. Vanzelfsprekend heel veel dank!

Mijn familie

Annemet en Hans, bedank voor zowel het steunen van het idee om een tweede studie te beginnen als de steun gedurende mijn studie.

Irene, ook jij bedankt voor je steun. Ik denk dat jij degene bent geweest die praktisch gezien het meeste 'last' heeft gehad van mijn studieactiviteiten. Ik denk aan het delen van de computer en het getuige zijn van de bende van papier die ik kan veroorzaken. Zo meteen samen afgestudeerd..!

Oma en Thijs.

Bedankt!

Vrienden

Last but not least wil ik mijn vrienden allereerst bedanken voor hun geweldige vriendschap. Ten tweede voor het steeds opnieuw stellen van

de vraag 'hoe gaat het met je scriptie?' Na verloop van tijd was deze vraag een heel goede manier om mij met de neus op de feiten te drukken. Een aantal vrienden wil ik met name bedanken:

Diana, bedankt voor het lezen van een van de versies en voor het uitlenen van twee boeken.

Jaimie, bedankt voor de 'computertechnische ondersteuning'.

Marleen, bedankt voor het leveren van commentaar op een aantal concept hoofdstukken.

Stephanie, bedankt voor het leveren van commentaar op verschillende hoofdstukken en de terechte opmerkingen ten aanzien van het (al dan) niet vorderen van mijn scriptie. Na een afspraak met jou ging ik altijd met nieuw elan weer aan de slag.

Hartelijk dank allemaal!

Capelle aan den IJssel, april 2006

Inhoudsopgave

1.	Theorie en vraagstelling	5
2	Onderzoeksopzet	10
2.1	Mensen met overgewicht als casestudy	10
2.2	Onderzoeksmethoden	14
3	Onderzoeksresultaten	17
3.1	Ervaring van stigmatisering in het dagelijks leven?	17
3.1.1	<i>Sociale gelegenheden waarin de esthetische waarde van het lichaam van belang is</i>	18
3.1.2	<i>Sociale gelegenheden waarin de esthetische waarde van het lichaam niet van belang is</i>	19
3.2	Hoe reageren mensen met overgewicht offline op ervaringen van stigmatisering?	21
3.3	Hoe staan mensen met overgewicht tegenover hun overgewicht?	24
3.3.1	<i>Overgewicht: een probleem?</i>	24
3.3.2	<i>Waarom is overgewicht een probleem?</i>	28
3.4	Wat zoeken mensen met overgewicht online?	33
3.4.1	<i>Overgewicht op internet</i>	33
3.4.2	<i>Beweegredenen voor deelname aan het internetforum</i>	37
4	Conclusie	42

Hoofdstuk 1 Theorie en Vraagstelling

De vraag naar de identiteit staat centraal in de omgang tussen mensen. Wie ben ik en wie ben ik in relatie tot de ander? Wat heb ik gemeen met anderen en wat onderscheidt mij van anderen?¹ Identiteit kan derhalve vanuit twee perspectieven worden bekeken:

1. het perspectief van de ander 'hoe ziet de ander mij';
2. het perspectief van het individu 'hoe zie ik mezelf'.

Ieder individu participeert in (verschillende) sociale groepen. Wanneer we identiteit bezien vanuit het eerste perspectief, kan een individu door een sociale groep worden binnen- of buitengesloten. Iedere sociale groep hanteert immers haar eigen regels en verwachtingen. Op grond van deze regels en verwachtingen vindt het sociale verkeer binnen de groep plaats. Nu kan het zo zijn dat een individu niet wordt opgenomen in het sociale verkeer binnen een groep, omdat een aspect van haar identiteit haar onderscheidt van anderen en dit aspect door deze anderen bovendien als van minder wenselijke aard wordt beschouwd. Deze eigenschap wordt ook wel stigma genoemd.

Er zijn drie categorieën stigmata.² De eerste categorie wordt gevormd door alle mogelijke fysieke afwijkingen, bijvoorbeeld overgewicht. De tweede categorie bestaat uit door de samenleving als ongewenst beschouwde karaktertrekken, zoals een voorgeschiedenis van bijvoorbeeld een verslaving. De laatste categorie bestaat uit collectieve stigmata, zoals het aanhangen van een andere godsdienst dan gewoon is in een bepaald land.

Als een individu de betreffende eigenschap niet had gehad zou zij derhalve, op grond van de andere aspecten van haar identiteit, wel zijn opgenomen in het sociale verkeer binnen een groep.

¹ <http://www.centrum45.nl/therap/soc5.htm>

² Goffman, E., (1963), Stigma, aantekeningen over het omgaan met een geschonden identiteit, Bijleveld Utrecht, blz.12.

Wanneer we identiteit bekijken vanuit het tweede perspectief kunnen we stellen dat een gestigmatiseerde verschillende opvattingen kan hebben over haar identiteit.³

De eerste opvatting houdt in dat de gestigmatiseerde haar eigen opvattingen over haar identiteit heeft. Ze is het niet eens met het waardeoordeel van anderen als zou een bepaald aspect van haar identiteit minderwaardig zijn. De tweede opvatting houdt in dat de gestigmatiseerde dezelfde opvattingen heeft over haar identiteit als degenen die haar stigmatiseren. Zij beschouwt een bepaald aspect van haar identiteit eveneens als van minder wenselijke aard.

In zijn boek *Stigma. Aantekeningen over het omgaan met een geschonden identiteit* (1963) onderscheidt Erving Goffman verschillende reacties van de gestigmatiseerde zelf.⁴

Op de eerste plaats kan de gestigmatiseerde blijven proberen om een andere interpretatie aan zijn sociale identiteit te geven dan de algemeen gebruikelijke. Op de tweede plaats kan de gestigmatiseerde haar stigma zien als een verkapte zegening. Sommige gestigmatiseerden geven aan te hebben geleerd van hun stigma in die zin dat ze bijvoorbeeld de beperkingen van anderen nu op een andere manier bekijken.

Op de derde plaats kan de gestigmatiseerde proberen om haar stigma te corrigeren. Wanneer het stigma wegvalt, is er geen reden meer voor de groep om haar uit te sluiten, waardoor zij weer aansluiting kan vinden bij de groep. Zo kan iemand met overgewicht proberen om gewicht te verliezen om op deze manier weer aansluiting te vinden bij de groep mensen die geen last heeft van overgewicht c.q. geen probleem heeft met mensen die wel overgewicht hebben. En op de vierde plaats kan de gestigmatiseerde trachten een prestatie te leveren die voor haar als onmogelijk werd geacht. Op deze manier probeert ze haar stigma te compenseren en daarmee weer aansluiting te vinden bij de groep.

³ Goffman, E., (1963), *Stigma, aantekeningen over het omgaan met een geschonden identiteit*, Bijleveld Utrecht, blz. 14.

⁴ Goffman, E., (1963), *Stigma, aantekeningen over het omgaan met een geschonden identiteit*, Bijleveld Utrecht, blz. 16 en 17.

Wanneer we deze vier reacties koppelen aan de hierboven besproken twee opvattingen van de gestigmatiseerde over haar identiteit, zien we dat de eerste twee reacties in het verlengde liggen van de eerste opvatting. De achterliggende gedachte waaruit deze reacties voortkomen, is immers dat de legitimiteit van het stigma wordt ontkend.

De derde en vierde reactie liggen in het verlengde van de tweede opvatting. De gedachte achter deze reacties is immers dat de legitimiteit van het stigma wordt aanvaard.

Tegenwoordig kunnen gestigmatiseerden, afhankelijk van het stigma, informatie over hun stigma op internet vinden en kunnen zij mensen met een zelfde stigma ontmoeten op een virtuele gemeenschap. Goffman schreef zijn boek in een tijd dat het internet nog niet bestond. Tegenwoordig echter neemt Internet in het dagelijkse leven van vele mensen een belangrijke plaats in. In 2004 had 73% van de personen van 12 jaar of ouder in Nederland thuis toegang tot internet⁵. En bezochten in 2003 nog 62% van de Nederlanders regelmatig het internet, in 2004 was dit 66%. Net zoals in 2003 was de internetter in 2004 gemiddeld 7 uur per week online⁶. Op het World Wide Web kan men informatie vinden over allerlei onderwerpen. En door de ontwikkeling van applicaties, zoals e-mail, mailinglists en virtuele gemeenschappen is het ook mogelijk via internet te communiceren⁷. De vraag die vervolgens kan worden gesteld is hoe deze virtuele gemeenschapsvorming zich verhoudt met de eerder door Goffman onderscheiden reacties van de gestigmatiseerde over haar identiteit. Is deze virtuele gemeenschapsvorming een vijfde reactie op stigmatisering in de sociale werkelijkheid? Met deze vraag hangt de vraag samen naar de verhouding tussen de virtuele wereld en de sociale werkelijkheid.

⁵ Centraal Bureau voor de Statistiek, Heerlen 2005, ICT en mediagebruik naar persoons- en huishoudenkenmerken. De gepresenteerde cijfers zijn gebaseerd op vragen uit het [Permanent Onderzoek Leefsituatie \(POLS\)](#) van het Centraal Bureau voor de Statistiek dat vanaf 1997 operationeel is.

⁶ Centraal Bureau voor de Statistiek, Webmagazine Maandag 14 februari 2005 10:00

⁷ Mul, de, J. (2002), Filosofie in cyberspace, Reflecties op de informatie- en communicatietechnologie, Klement Kampen, blz. 16.

De Mul stelt dat het niet de vraag is

*of de virtuele wereld wel een echte ervaring van de wereld is, maar waarin deze ervaring van een virtuele wereld zich van de alledaagse onderscheidt en hoe deze beide ervaringen zich tot elkaar verhouden*⁸.

Miller en Slater betogen dat de handelingen die mensen op internet verrichten begrepen dienen te worden in relatie tot het 'gewone' leven.

*online and offline worlds penetrate each other deeply and in complex ways, whether people are using the Internet to realize older concepts of identity or to pursue new modes of sociality*⁹.

In het verlengde van Miller en Slater stellen Wellman en Gulia dat internet geen geïsoleerd sociaal fenomeen is.

*It almost always treats the Internet as an isolated social phenomenon without taking into account how interactions on the Net fit with other aspects of people's lives. The Net is only one of many ways in which the same people may interact. It is not a separate reality*¹⁰.

Kortom, de alledaagse werkelijkheid en de virtuele wereld kunnen niet los van elkaar worden gezien. De alledaagse werkelijkheid heeft invloed op de handelingen die mensen online verrichten. Omgekeerd stellen Ester en Vinken dat de handelingen die mensen op internet verrichten weer van invloed kunnen zijn op de alledaagse werkelijkheid.

Things seen and things learned on the Internet can be taken back to other environments, making these other environments, ranging from

⁸ De Mul, Cyberspace Odyssey, Uitgeverij Klement Kampen, 2002, blz. 181

⁹ Miller, D., Slater, D. (2000), The internet, An Ethnographic Approach, Berg, blz. 7.

¹⁰ Wellman, B. and Gulia, M., Net surfers don't ride alone: virtual communities as communities, August 1991, Department of Sociology and Centre for Urban and Community Studies, University of Toronto.

*neighbourhood communities to the political arena, better places to live in*¹¹.

De virtuele wereld en de alledaagse werkelijkheid hebben dus wederkerig invloed op elkaar. Tegen deze achtergrond kunnen we ons de vraag stellen of virtuele gemeenschapsvorming door gestigmatiseerden in het verlengde van de eerder besproken eerste opvatting of in het verlengde van de eerder besproken tweede opvatting ligt. De onderzoeksvraag van deze scriptie luidt dan ook als volgt:

Is virtuele gemeenschapsvorming door gestigmatiseerden gericht op kritiek tegen de dominante cultuur of is zij gericht op aanpassing aan de dominante cultuur?

Door middel van onderzoek zal getracht worden een antwoord op deze vraag te vinden. In hoofdstuk 2 zal allereerst de onderzoeksopzet worden besproken. In hoofdstuk 3 zullen vervolgens de onderzoeksresultaten te vinden zijn. Als laatste zullen in hoofdstuk 4 de conclusies hun weerslag vinden.

¹¹ Ester, P. & Vinken, H. (2003), 'Debating Civil Society. On the Fear for Civic Decline and Hope for the Internet Alternative', in: *International Sociology*, Vol. 18(4), pp. 669.

Hoofdstuk 2 Onderzoeksopzet

Bij welke groep gestigmatiseerden ga ik onderzoek doen? Welke onderzoeksmethoden passen bij de vraagstelling? Alvorens het onderzoek te kunnen starten, is het noodzakelijk deze vragen te beantwoorden. Dit zal gebeuren in respectievelijk paragraaf 2.1 en paragraaf 2.2.

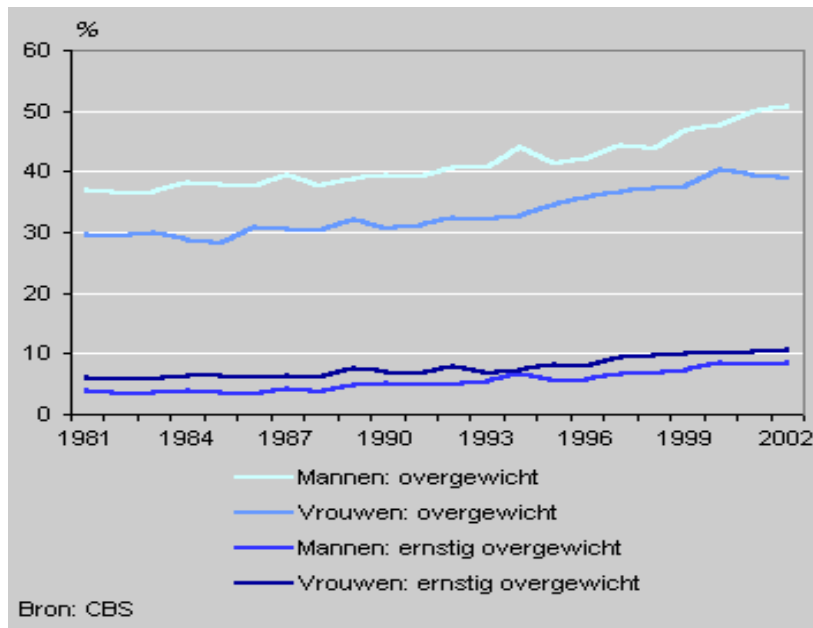
2.1 Mensen met overgewicht als casestudy

In hoofdstuk 1 hebben we stigma gedefinieerd als een aspect van de identiteit van een individu dat haar onderscheidt van anderen en door deze anderen als van minder wenselijke aard wordt beschouwd. De vraag die in deze paragraaf zal worden beantwoord is of overgewicht onder deze definitie valt en daarmee een ideale case is.

In 1981 gaf 33,3% van de volwassen bevolking in Nederland aan overgewicht te hebben. In 2003 was dat opgelopen tot 46,1%¹². Bovendien is in deze periode het percentage volwassenen met ernstig overgewicht toegenomen van 5 naar 10 procent. Deze toename is vooral zichtbaar vanaf het begin van de jaren negentig¹³. Dit wordt geïllustreerd in onderstaande tabel van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

¹² http://www.rivm.nl/vtv/object_map/o533n21778.html

¹³ www.cbs.nl Webmagazine 22 december 2003

Gelet op de in hoofdstuk 1 genoemde drie categorieën van stigmata kunnen we stellen dat overgewicht onder de eerste categorie, die der fysieke afwijkingen valt.

Dat overgewicht als een minder wenselijk aspect van iemands identiteit wordt beschouwd, blijkt uit het maatschappelijk discours rond overgewicht. 'Afvallen', zo luidt het advies van de samenleving aan het toenemend aantal mensen met overgewicht in de samenleving. Dit advies wordt via verschillende kanalen verspreid. Kranten en tijdschriften staan vol met artikelen over manieren waarop en reclames van producten waarmee men een slank lichaam kan behouden c.q. verkrijgen. En op televisie, radio en internet zijn talrijke reclames voor afslankproducten te ontwaren. Bovendien staat in de nieuwe Reclamecode voor Voedingsmiddelen dat voedselreclame niet mag aanzetten tot overconsumptie¹⁴. Daarnaast zijn er de publiekscampagnes, zoals 'Maak je niet dik' van het Voedingscentrum en 'Flash' (*Fietsen, Lopen, Actiemomenten, Sporten, Huishoudelijke Klussen*) van het Nationaal Instituut voor Sport en Beweging¹⁵. De overheid laat zich in de strijd tegen overgewicht ook niet

¹⁴ Artikel 6 van de Reclamecode voor Voedingsmiddelen (versie 2 juni 2005) stelt dat het tonen van overmatige consumptie van een voedingsmiddel in een reclame-uiting is verboden.

¹⁵ www.minvws.nl/dossiers/overgewicht

onbetuigd. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport voert een actief beleid ter bestrijding van overgewicht. Zo tekenden de ministers van VWS en van OCW, de levensmiddelenindustrie, de horeca, werkgevers, zorgverzekeraars en sportorganisaties begin 2005 het 'convenant overgewicht'. Hierbij werd afgesproken een plan te maken om overgewicht in de hele maatschappij aan te pakken.

Dik zijn is dus uit den boze, maar wat is de achterliggende gedachte? Het maatschappelijke discours rond overgewicht heeft als uitgangspunt dat overgewicht ongezond is. Overgewicht heeft immers nadelige effecten voor de gezondheid van het individu. Zo leidt overgewicht en met name obesitas tot een grotere kans op comorbiditeit, vooral diabetes mellitus type 2, hypertensie, hart- en vaatziekten, verschillende vormen van kanker, galziekten en aandoeningen aan het bewegingsapparaat¹⁶. Daarnaast kan overgewicht ook gepaard gaan met sociale en psychologische klachten. Deze klachten hangen samen met het aan de cultuur gerelateerde beeld van het ideale figuur en het om deze reden vaak aan overgewicht gerelateerde gebrek aan zelfrespect en zelfvertrouwen¹⁷. Mensen met overgewicht kunnen om reden van hun overgewicht worden gediscrimineerd, tegengewerkt en getreiterd. Het bestaan van afslankproducten scheidt immers het beeld dat overgewicht een beheersbare aandoening is. En wanneer gewicht wordt beschouwd als iets controleerbaars, dan wordt overgewicht al snel beschouwd als je eigen schuld. Het lijkt alsof over dikke mensen veel openlijker grappen worden gemaakt dan over andere groepen 'afwijkende' mensen in de samenleving¹⁸. Gebleken is dat deze vooroordelen jegens mensen met overgewicht zelfs, zij het in mindere mate, bestaan onder medici die zich beroepshalve bezighouden met overgewicht¹⁹.

¹⁶ Gezondheidsraad. Overgewicht en obesitas. Den Haag: Gezondheidsraad, 2003; publicatie nr 2003/07, blz. 45.

¹⁷ Renders, C.M. Seidell, J.C. van Mechelen, W. Hirasings, R.A. Overgewicht bij kinderen en adolescenten, Elsevier Gezondheidszorg Maarsen 2003 blz. 16, 17.

¹⁸ Jennifer Crocker, verbonden aan de Universiteit van Michigan.

¹⁹ Puhl R., & Brownell K. D. (2001). Bias, discrimination, and obesity. *Obesity Research*, 9 (12), 788-805.

Naast deze negatieve gevolgen voor de gezondheid van de persoon in kwestie, heeft overgewicht ook gevolgen voor de samenleving in termen van arbeidsongeschiktheid en stijging van de kosten van de gezondheidszorg²⁰. Zoals gezegd leidt overgewicht tot gezondheidsverlies, waardoor het aantal medische behandelingen toeneemt. Dit alles zorgt ervoor dat de kosten van de gezondheidszorg stijgen. Uit een rapport van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2002) staat dat in Nederland naar schatting per jaar een bedrag van 505,4 miljoen euro wordt uitgegeven aan (de directe gevolgen van) ernstig overgewicht. Dit is ongeveer 1,6% van de totale kosten van de gezondheidszorg voor volwassenen van 20 jaar en ouder. De indirecte kosten (als gevolg van ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid) worden door de Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu geschat op 2 miljard per jaar²¹.

Kortom, de dominante cultuur rond overgewicht houdt in dat overgewicht voor een individu leidt tot gezondheidsproblemen en daarmee voor de overheid c.q. samenleving tot stijgende kosten van de gezondheidszorg. De teneur in de samenleving is 'afvallen!' en het is niet denkbeeldig dat mensen met overgewicht hierdoor de nieuwe paria's van de samenleving worden. Zo luidt een kop in het Algemeen Dagblad van 18 januari 2006: 'Dikkerd teistert ziekenhuis'.

Onlangs verscheen in het artsenblad Medisch Contact 2005 een artikel, getiteld '*Overgewichtbeleid is onaanvaardbaar*'. Hierin wordt kritiek geleverd op de boodschap van de overheid om af te vallen.

²⁰ Gezondheidsraad. Overgewicht en obesitas. Den Haag: Gezondheidsraad, 2003; publicatie nr 2003/07, blz. 53.

²¹ Polder JJ, Takkern J, Meeding WJ, Kommer GJ, Stokx LJ, Kosten van Ziekten in Nederland - De zorgeuro ontrafeld, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (Rapport 270751005), 2002 Bilhoven.

Een steeds groter deel van de bevolking wordt zwaarder en het lijkt evident dat extreme obesitas consistent een iets groter risico op overlijden geeft. Maar dat mag geen aanleiding zijn om op basis van een eenzijdig argument de hele bevolking bang te maken voor overgewicht. Zeker niet als het laatste onderzoek aangeeft dat een normaal gewicht een groter overlijdensrisico kent.

Ook wordt kritiek geleverd op het idee dat overgewicht een gevolg is van een foute levensstijl.

(...) Algemeen wordt onderkend dat gewicht in hoge mate genetisch is bepaald. Dat overgewicht wordt afgeschilderd als een kwestie van een foute levensstijl, is in dat licht niet alleen onterecht maar ook zeer kwalijk. De consensus is dat na enkele jaren ruim 90 procent van de mensen het 'oorspronkelijke' gewicht terug heeft. In dit verband rijzen ten minste twee vragen: is het niet beter om stabiel (te) zwaar te zijn dan om een voortdurend sterk schommelend gewicht te hebben? En: hoe groot zijn de gezondheidsnadelen van de stress als gevolg van het niet (kunnen) voldoen aan de sociale, esthetische, medische en juridische 'normen' van een 'normaal'gewicht. (...)

Paradoxaal genoeg bevestigt dit (eerste) tegengeluid juist de huidige 'afval teneur' van de samenleving. Afgewacht moet worden of dit geluid navolging krijgt. Al met al kunnen we concluderen dat overgewicht onder de definitie van stigma lijkt te vallen en daarmee een ideale case voor onderzoek is.

2.2 Onderzoeksmethoden

In deze paragraaf zal ik allereerst uiteenzetten voor welke soort onderzoeksaanpak ik heb gekozen. Daarna zal ik bespreken welke dataverzamelingmethode(n) ik heb gebruikt.

Aangezien deze scriptie handelt over de betekenis van virtuele gemeenschappen voor haar leden, is gekozen voor kwalitatief onderzoek. Kwalitatief onderzoek heeft immers betrekking op de aard, de waarde en de eigenschappen van een bepaald verschijnsel en niet op de hoeveelheid, de omvang of de frequentie van een bepaald verschijnsel.²²

Om de betekenis van een virtuele gemeenschap te achterhalen is het noodzakelijk in contact te komen met mensen die participeren op een dergelijke gemeenschap. Het is hierom dat ik me heb aangemeld bij het forum van de Nederlandse Obesitas Vereniging (www.dikke-mensen.nl). Op deze site kunnen mensen die om welke reden dan ook met overgewicht bezig zijn, berichten plaatsen. Deze berichten vormen de persoonlijke documenten die ik heb geanalyseerd. Ik heb van zowel uitgelokte als niet-uitgelokte documenten gebruik gemaakt²². De niet uitgelokte documenten betreffen de geanalyseerde berichten in berichtenwisselingen waarin ik niet had/heb geparticipeerd. De uitgelokte documenten betreffen de berichten in berichtenwisselingen waarin ik wel heb geparticipeerd. Deze groep berichten valt in twee categorieën uiteen. De berichten die heb uitgelokt als onderzoeker en de berichten die ik heb uitgelokt door mij voor te doen als iemand die last heeft van overgewicht.

- o niet uitgelokte documenten
- o uitgelokte documenten
 - als onderzoeker
 - als persoon die aan overgewicht lijdt.

De persoonlijke documenten die ik geanalyseerd heb, hebben een aantal kenmerken gemeenschappelijk²³.

Op de eerste plaats zijn het beperkte documenten, omdat ze betrekking hebben op een thema, namelijk overgewicht (of obesitas). Op de tweede plaats zijn de

²² Dr. D.B Baarda, Dr. M.P.M. de Goede, Dr. J. Teunissen, Basisboek Kwalitatief Onderzoek, Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek, Stenfert Kroese, Eerste druk, vierde oplage, 1997, blz. 161.

²³ Dr. D.B Baarda, Dr. M.P.M. de Goede, Dr. J. Teunissen, Basisboek Kwalitatief Onderzoek, Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek, Stenfert Kroese, Eerste druk, vierde oplage, 1997, blz. 156.

berichten bewerkt. De reden hiervoor is dat de sommige berichten erg lang waren en de kern van zulke berichten in enkele zinnen naar voren komt. Op de derde plaats is het niet altijd duidelijk of de berichten onder de eigen naam of een pseudoniem of fictieve naam zijn geschreven.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksresultaten

3.1 Ervaring van stigmatisering in het dagelijks leven?

In hoofdstuk 1 hebben we stigma gedefinieerd als een aspect van de identiteit van een individu dat haar onderscheidt van anderen en door deze anderen als van minder wenselijke aard wordt beschouwd. Identiteit wordt daarbij bekeken vanuit het perspectief van 'de anderen'. Sociologisch gezien ligt aan alle vormen van stigmatisering hetzelfde principe ten grondslag: een individu wordt niet opgenomen in het normale sociale verkeer, omdat zij een bepaalde eigenschap bezit die als ongewenst wordt beschouwd. Als zij deze eigenschap niet had gehad, zou zij op grond van haar andere eigenschappen wel zijn opgenomen in het normale sociale verkeer van de groep. In deze paragraaf zullen we bekijken of mensen met overgewicht stigmatisering ervaren en zo ja, wanneer zij dit ervaren. De vraag kan namelijk worden gesteld of het uiterlijk in elke sociale context van gelijk belang is.

Er zijn sociale contexten waarin het lichaam bij uitstek beoordeeld wordt op zijn esthetische waarde, zoals in uitgaansgelegenheden. Er zijn ook sociale contexten waarin het lichaam duidelijk zichtbaar is, zoals in een sauna, op het strand of in een zwembad. En er zijn sociale contexten, waarin de esthetische waarde van het lichaam niet functioneel van belang is, bijvoorbeeld wanneer men in de bus zit, wanneer met boodschappen doet, et cetera.

Vanzelfsprekend speelt het uiterlijk in het algemeen in laatstgenoemde sociale context een minder voorname rol dan in de eerder genoemde contexten. Als eerste zullen de reacties van de sociale omgeving in situaties waarin de esthetische waarde van het lichaam van belang is, worden behandeld.

Vervolgens zullen de reacties van de sociale omgeving in situaties waarin de esthetische waarde van het lichaam niet (of minder) van belang is, worden behandeld.

3.1.1 Sociale gelegenheden waarin de esthetische waarde van het lichaam van belang is

Hoe reageert de sociale omgeving op mensen met overgewicht in situaties waarin het uiterlijk in het algemeen genomen van belang is of in situaties waarin het lichaam letterlijk zichtbaar wordt? Dat is de vraag die centraal staat in deze subparagraaf.

Er zijn mensen met overgewicht die in deze situaties negatieve reacties van de sociale omgeving krijgen op hun overgewicht. Deze reacties kunnen bestaan uit nagestaard worden, uitgelachen worden, opmerkingen c.q. commentaar krijgen, bekeken worden, et cetera.

(...) Zij zijn niet degenen die nagestaard en uitgelachen worden op die momenten (...) [Geplaatst door DinG op vrijdag 10 juni 2005]

(...) Mensen kunnen zo vreselijk naar je staren [Geplaatst door LadyH op zaterdag 11 juni 2005]

Ik ben vaak in het zwembad te vinden en af en toe zijn er opmerkingen of mensen die kijken (...) [Geplaatst door Mona28 op dinsdag 10 mei 2005]

(...) Ik heb het gevoel dat iedereen naar me kijkt [Geplaatst door Beste Daniëlle op 17 april 2005]

(...) Er zijn ook altijd een paar eikels tussen die de makkelijke weg kiezen van 'haha jij bent dik' (...) [Geplaatst door fritsie op zondag 1 augustus 2004]

Slechts een enkeling geeft te kennen een positieve reactie op haar aanwezigheid te hebben gehad.

Overigens, twee jaar geleden ben ik ook op vakantie vrolijk in mijn bikini gaan lopen. Ik wilde ook wel eens bruin worden en ik heb toen eigenlijk alleen maar positieve reacties gehad [Geplaatst door dovish op woensdag 11 mei 2005]

We kunnen kortom stellen dat in situaties waarin de esthetische waarde van het lichaam van belang wordt geacht, veelal sprake is van negatieve reacties van de sociale omgeving op overgewicht. De deelnemers van het forum geven nauwelijks blijk van positieve reacties.

3.1.2 Sociale gelegenheden waarin de esthetische waarde van het lichaam niet van belang is

Naast situaties waarin het uiterlijk in het algemeen een meer voorname rol speelt of situaties waarin het lichaam bij uitstek zichtbaar wordt voor anderen (en de esthetische waarde van het lichaam dus meer van belang wordt), zijn er ook situaties waarin de esthetische waarde van het lichaam niet in eerste instantie van belang is. De vraag kan worden gesteld of mensen met overgewicht ook in deze situaties te maken krijgen met reacties van de sociale omgeving.

Ik word altijd bekeken alsof ik de hele dag loop te eten. Op mijn werk kreeg ik nare opmerkingen van onze aandeelhouder; ik was niet welkom in het zakencircuit, omdat ik te dik was en dat wilde men niet. (...)
Een ander voorbeeld, jaren geleden vroegen ze aan mijn moedertje, ja ze was 156 cm en woog 50 kg, ik ben 180 cm en woog toen 120 kg, 'vind je het niet erg dat je dochter zo is?' Alsof ik er niet bij stond! (...)
[persoonlijk bericht van carlaatje op 26 augustus 2005]

Ze hebben mij wel eens gevraagd of ik zwanger was (terwijl dat niet zo was). Ook is het gebeurd dat, toen ik van het schoolplein af liep, van een jongetje (jaar of 9) die op zijn fietsje het schoolplein op kwam, te horen

kreeg 'hé dikzak, kijk eens uit!' [Geplaatst door Poehbeer op 26 augustus 2005]

(...) Ik werk zelf in het bedrijfsleven bij een van de grootste ondernemingen internationaal. Ze wijzen vaak iemand af die te dik is, omdat ze iemand niet representatief vinden of vinden dat iemand niet "gezond" genoeg is om tig keer heen en weer te lopen of zoiets dergelijks. Ik heb het al zo vaak meegemaakt dat iemand afgewezen werd om die reden, alleen werd dat nooit tegen de kandidaat zelf gezegd. [Persoonlijk bericht van meisje22 op 30 mei 2005]

(...) Laatst liep ik in de supermarkt en toen liep er een jongetje van een jaar of negen. Hij zegt: 'wat een dikke mevrouw'. Nou, ik weet wel dat het een kind is, maar het voelt niet fijn om te horen (...) [Geplaatst door LiefMeisje op 26 augustus 2005]

Uit de berichten op het forum blijkt dat ook in situaties waarin de esthetische waarde van het lichaam minder van belang is, opmerkingen over overgewicht worden gemaakt.

Aan het slot van paragraaf 3.1 kunnen we dus concluderen dat mensen met overgewicht door hun sociale omgeving worden gestigmatiseerd en dat de mate van stigmatisering niet verschilt al naar gelang de sociale context. Deze stigmatisering vloeit waarschijnlijk voort uit de dominante cultuur aangaande overgewicht en obesitas.

3.2 Hoe reageren mensen met overgewicht in het dagelijks leven op stigmatisering?

Aan het slot van paragraaf 3.1 concludeerden we dat mensen met overgewicht door hun sociale omgeving worden gestigmatiseerd en dat de mate van stigmatisering niet verschilt al naar gelang de sociale context. De vraag kan vervolgens worden gesteld hoe mensen met overgewicht reageren op deze stigmatisering.

Sommige mensen met overgewicht trekken zich als gevolg van de reacties van de sociale omgeving terug uit een bepaalde sociale context.

Ik ben al jaren niet meer naar een zwembad geweest. Iedereen heeft makkelijk lullen als ze zeggen 'Ah joh, niets van aantrekken! Gewoon doen!' [Geplaatst door DinG op vrijdag 10 juni 2005]

Ik zwem ook al jaren niet. Ik heb geen zin om de 'klapperrrrrrrr van de week' te zijn. Toch verlang ik er wel eens naar. Zeker in de zomer. (...) Ik ga nu echt, no way, never, nooit, niet zwemmen. Het ene moment denk ik 'kom maar op met je commentaar' en het andere moment denk ik 'ik durf niet'.

Ik weet echter wel, dat als ik veel commentaar krijg, ik echt ontplof en zonodig nog een tik uitdeel ook. En als ik dan thuiskom, ben ik een week van slag [Geplaatst door Nathaliehro op zaterdag 11 juni 2005]

Tja, ook ik zwem al een hele tijd niet meer, ik schaam me domweg te veel als ik in een badpak loop, ook nu ik al wat afgevallen ben.(...)
[Geplaatst door LadyH op zaterdag 11 juni 2005]

Ik heb jaren ALLES gemeden. Ik durfde niets. Ik moest er niet aan denken om buiten te komen; mensen zouden naar me kijken en over me praten [Geplaatst door Sfinxie op 10 september 2005]

Sommige terrasjes mijd ik wel...hihihihi..daar durf ik mijn dikke bil niet in te zetten hoor! (...) [Geplaatst door Bella op 10 september 2005]

Soms vermijd ik zelfs familie dingen.. zoals barbecues etc..omdat mijn middelste broer soms opmerkingen maakt en dan voel ik me voor schut gezet bij de rest van mijn familie.. zo zegt hij bijvoorbeeld 'wanneer ga je eens afvallen?'

En vanavond zei hij weer iets.. namelijk 'wanneer gaan we trainen?'

Ik weet dat hij het goed bedoelt, maar ik voel me er niet goed bij... Voor de rest vermijd ik de kermis, omdat ik bang ben dat ik nergens in pas of dat ik er nauwelijks in pas. Ik vermijd het uitgaansleven, stoelen die er niet stevig uitzien, ik ga liever niet met de bus..

Ik wil liever ook niet met mijn jongste broer in de auto zitten, omdat hij dan zeurt dat de auto helemaal naar mijn kant leunt 😊 en zo zijn er vast nog wel een paar dingen [Geplaatst door xNellyx op 11 september 2005]

Ik vermijd het teruggaan naar mijn oude dorpje. Daar kenden ze me wel al als stevig, maar niet zoals ik nu ben.

En ik kreeg pas een mailtje over een reünie van mijn middelbare school. Alhoewel er best mensen zijn die ik terug zou willen zien, ga ik er toch echt niet heen. Dan heb ik het gevoel dat ze maar op één ding letten. (...) [Geplaatst door yemo op 12 september 2005]

Er zijn echter ook mensen die zich niets aantrekken van de reacties van de sociale omgeving. Deze mensen zijn echter in de minderheid.

Ik ben vaak in het zwembad te vinden en af en toe zijn er opmerkingen of mensen die kijken, maar dan kijk ik gewoon lekker terug! hahaha [Geplaatst door Mona28 op dinsdag 10 mei 2005]

Ik ga niet zo vaak naar het strand, meer naar het zwembad. Maar ik wil er graag weer eens naartoe dit jaar om te zwemmen. Wat anderen ervan

vinden, maakt me niets uit. Als ik het maar naar mijn zin heb... 😊
[Geplaatst door Babsi op maandag 9 mei 2005]

Al met al kunnen we concluderen dat de meerderheid van de mensen met overgewicht zich - als gevolg van stigmatisering - terugtrekt uit bepaalde sociale contexten. We kunnen dus stellen dat zij zich niet verzetten tegen de dominante cultuur, welke overgewicht veroordeelt.

3.3 Hoe staan mensen met overgewicht tegenover hun overgewicht?

De vraag die we vervolgens kunnen stellen is hoe mensen met overgewicht tegenover hun overgewicht staan. Deze vraag valt uiteen in twee deelvragen. Beschouwen mensen met overgewicht hun overgewicht als een probleem? En zo ja, waarom beschouwen ze hun overgewicht als een probleem? Deze vragen worden hieronder behandeld.

3.3.1 Overgewicht: een probleem?

Op het forum plaatst een 'gast' op 28 augustus 2004 een bericht met als onderwerp 'ik wil dik, dikker en dikker worden'. Het bericht verhaalt over ene Nicki McRoberts; zij wil niet afvallen, maar aankomen. Door deze houding druist Nicki dus in tegen de algemene boodschap van de overheid c.q. samenleving om af te vallen.

Miljoenen mensen zijn iedere dag met hun gewicht bezig en doen alles om af te vallen. Ze diëten, gaan naar de sportschool en pakken de fiets in plaats van de auto. Er bestaan echter ook mensen die juist almaar dikker en dikker willen worden. Nicki McRoberts is zo iemand. 'Het is voor mij niet ongewoon om blij te worden, wanneer ik uit een van mijn broeken scheur of wanneer er een knoopje openspringt'.

Volgens de vrouw liggen foto's van skeletachtige vrouwen aan de basis voor haar ietwat vreemde ambitie. Aanvankelijk woog ze 60 kilo. Inmiddels weegt ze al 160 kilo. Haar doel is 270 kilo te wegen. Ze zal naar eigen zeggen non-stop blijven eten tot ze dat doel bereikt heeft. Nadeel is wel dat de vrouw telkens nieuwe kleren moet kopen.

Haar man lijkt het allemaal wel best te vinden en is trots op zijn vrouw. Volgens Nicki voelt ze zich veel mooier in haar nieuwe lichaam. Als ze zich gaat wegen, is ze naar eigen zeggen heel zenuwachtig, maar zodra ze ziet dat ze goed is aangekomen, is ze erg blij. 'Dan voel ik me als een vrouw, als de Titanic, voordat deze zonk'.

Op dit bericht volgen twee soorten reacties. Als eerste geeft een overgrote groep van de deelnemers aan dat zij niet begrijpen waarom Nicki juist aan wil komen. Ter illustratie de reacties van een 'Gast' en van 'Marloes'.

SICK als je 't mij vraag! [Geplaatst door een Gast op 28 augustus 2004]

Als je het mij vraagt ook [Geplaatst door Marloes op 29 augustus 2004]

Het feit dat zij niet begrijpen waarom Nicki niet af wil vallen, laat zien dat zij (hun) overgewicht juist wel als een probleem ervaren. Zij conformeren zich derhalve aan de boodschap van de overheid c.q. de samenleving om af te vallen en passen zich derhalve aan de dominante cultuur aan. Dit beeld komt ook naar voren bij de reacties op een bericht van LiefMeisje. Op 30 augustus 2005 plaatst LiefMeisje een bericht waarin ze vertelt dat ze af wil vallen. Aan het eind van haar bericht vraagt ze de deelnemers aan het forum het volgende:

Hebben er mensen zin om mee te doen? Elke maandag (of een andere dag als dat beter uitkomt 😊) je gewicht door te geven en kort te vertellen hoe het ging die week of zo, om elkaar te helpen en te motiveren 😊
[Geplaatst door LiefMeisje op 30 augustus 2005]

Op dit bericht volgen vele reacties van deelnemers die ook af willen vallen.

Heel goed meisje! 😊 Ik doe met je mee! [Geplaatst door Anne op 30 augustus 2005]

Ik doe ook mee! Ik heb wel een goede stok achter de deur nodig nu
[Geplaatst door Mellie op 30 augustus 2005]

Ik wil ook graag meedoen!

Gelukkig is mijn leven ook wat rustiger zo (en leger zonder ballon 😊)

Dus ik ga er ook weer voor! [Geplaatst door Sandra op 30 augustus 2005]

IK OOK, YIPEEEEEE! WE GAAN ERVOOR!!!!!!!!!!!! [Geplaatst door Paris op 30 augustus 2005]

Ik doe ook mee!! Ik heb een (figuurlijke) schop onder mijn kont nodig...misschien lukt het op deze manier om die extra kilo's kwijt te raken! [Geplaatst door LadyH op 30 augustus 2005]

Ja, laat ik ook maar mee doen. Lijkt me wel handig 😊 [Geplaatst door meiske87 op 30 augustus 2005]

Ten tweede is er op het forum een enkeling te vinden die zich niet zonder meer conformeert aan de boodschap om af te vallen, maar een tegengeluid laat horen. Zo stelt Beer de houding van Nicki niet bij voorbaat af te wijzen.

Ik vind dat sommigen hier wel erg snel zijn om iemand te veroordelen, die iets doet wat buiten het eigen verwachtingspatroon valt.

Ik zou er ook niet voor zijn om 270 kilo te wegen, maar als die vrouw daar gelukkig van wordt... is dat niet een reden voor mij haar houding bij voorbaat af te wijzen [Geplaatst door Beer op 3 september 2004]

Beer ziet overgewicht niet als een probleem. Dit komt ook tot uiting in het gebruik van het woord 'vol' in plaats van 'dik'.

(...) Ik denk dat ik best sterk in mijn schoenen sta. Ook al weeg ik tegen de 130 kg.. Ik vind mezelf niet dik. Maar ik ervaar 'dik zijn' niet als iets

negatiefs. Vroeger was voller zijn een teken van welvaart... waarom zou ik me dan daarom nu uithongeren? En bovendien mezelf forceren te sporten, iets waar ik een hekel aan heb hè. Ik loop veel voor mijn werk, dus ik beweeg wel, maar niet geforceerd. (...)Ik probeer op dit forum zo nu en dan eens een wat positiever geluid te laten horen. Niet alle volle mensen zijn onzeker. Niet alle volle mensen willen per se afvallen. Geluk komt niet in de vorm van een getal (gewicht). Geluk zit tussen de oren. Er goed uitzien wordt voor het grootste deel bepaald door hoe je je gedraagt, en natuurlijk een beetje uiterlijke verzorging.... vind ik
[Persoonlijk bericht van Beer op 5 oktober 2005]

Wat mijzelf betreft...ik accepteer mezelf volledig. (...) Ik denk dat ik geen kwalen heb, JUIST omdat ik mezelf niet laat belemmeren en dus toch fysiek sterk ben en mentaal sterk in mijn schoenen sta. Persoonlijk ben ik dus ook van mening dat 'overgewicht beheerst heel mijn leven' JUIST ontstaat, doordat men het zo laat 'ontstaan'. Wat de maatschappij vindt, interesseert mij niet. (...) Ik zal bij sommigen niet in de smaak vallen. Pech gehad voor die mensen. Maar in het dagelijkse leven blijkt dat er zeker wel een groep is bij wie ik WEL in de smaak val [Geplaatst door Beer op 23 december 2005]

Kortom, het offline sociale leven waarin de teneur is dat overgewicht een probleem is en dat mensen met overgewicht af moeten vallen, wordt door de meeste deelnemers aan virtuele gemeenschappen online bevestigd en daarmee gereproduceerd. Slechts een enkeling ziet overgewicht niet als een probleem en laat een tegengeluid horen. De vraag die we vervolgens kunnen stellen is waarom de meeste deelnemers aan virtuele gemeenschappen overgewicht als een probleem ervaren.

3.3.2 Waarom is overgewicht een probleem?

Zoals in paragraaf 2.1 reeds besproken, heeft het maatschappelijk discours rond overgewicht als uitgangspunt dat overgewicht nadelige effecten heeft voor de fysieke gezondheid van het individu en dat overgewicht bovendien kan leiden tot psychologische klachten, omdat men niet voldoet aan het schoonheidsideaal. Daarnaast heeft overgewicht nadelige gevolgen voor de samenleving, omdat - als gevolg van overgewicht - de kosten van de gezondheidszorg stijgen. Het is interessant om te bekijken waarom het individu (mits zij haar overgewicht als een probleem beschouwt) haar overgewicht als een probleem beschouwt en of deze probleemdefinitie van het individu overeen komt met het maatschappelijk discours.

Een individu kan haar overgewicht op verschillende manier ervaren. Overgewicht kan immers verschillende soorten problemen 'opleveren'. Zo kan overgewicht als een esthetisch probleem worden ervaren. Er wordt immers niet voldaan aan het in de samenleving geldende schoonheidsideaal.

Uiterlijk het meest en dan komt gezondheid [Geplaatst door Myself op 28 augustus 2005]

Overgewicht kan ook als een medisch probleem worden ervaren. Overgewicht leidt immers tot gezondheidsverlies. Zoals in paragraaf 3.1 reeds opgemerkt leidt overgewicht en met name obesitas tot een grotere kans op comorbiditeit, vooral diabetes mellitus type 2, hypertensie, hart- en vaatziekten, verschillende vormen van kanker, galziekten en aandoeningen aan het bewegingsapparaat²⁴. leidt overgewicht tot een grotere kans op diabetes mellitus type 2, hart- en vaatziekten, bepaalde vormen van kanker, etc.

(...) Last gekregen van mijn rug, knieën en voeten (vocht). Je kunt bijna de huishouding niet meer doen, je schoenen strikken enz...

²⁴ ¹⁶Gezondheidsraad. Overgewicht en obesitas. Den Haag: Gezondheidsraad, 2003; publicatie nr 2003/07, blz. 45.

Het is al zo ver dat ik zelfs niet meer kan gaan fietsen, geen 5 minuten kan gaan wandelen zonder te moeten gaan zitten. (...) [Geplaatst door lucia1 op 24 augustus 2005]

Ik ben een mooie dikke vrouw, maar ik val af voor mijn gezondheid en om beter uit de voeten te kunnen. (...) Ik hoop wel, dat ik uiterlijk ook mooi blijf als ik 30 kilo minder ben, maar daar ga ik gewoon voor. (...) [Geplaatst door guusje op 27 augustus 2005]

In het verlengde van de vraag of overgewicht als een medisch probleem wordt ervaren, kan de vraag worden gesteld of overgewicht soms ook wordt ervaren als een financieel probleem voor de samenleving. Zoals reeds in paragraaf 3.1 gezegd, nemen de kosten van de gezondheidszorg toe als gevolg van de toename van het aantal medische behandelingen als gevolg van overgewicht.

Eerlijk gezegd vind ik het een beetje onzin. Zo kan je van iedereen wel wat zeggen.. Iemand die rookt, kost vanwege ziektes ook veel. Iemand die te mager is, kan ook weer ziektes krijgen enzovoort. Dus ik vind het een beetje vergezocht [Geplaatst door Meiske87 op 29 september 2005]

Ik vind die houding onzin. Er zijn lifestylen die veel meer kosten, alcohol, verslavingen, sporten enzovoort. [Geplaatst door Eugenie op 30 september 2005]

Ja, slaat nergens op inderdaad... Ik ben wel dik, maar wel gezond. Ik heb nooit iets, dus ik kost helemaal niks extra of zo. En inderdaad, mensen die drinken of roken of te mager zijn, kunnen net zo goed ziektes krijgen. (...) [Geplaatst door LiefMeisje op 1 oktober 2005]

Ik ben het met jullie eens. Iemand die rookt, kan evenveel kosten als er klachten bij komen kijken. Er is altijd wel wat. Het heeft echt niet altijd met gewicht te maken. Leefstijl ja, dat is het. (...) [Geplaatst door Babsi op 1 oktober 2005]

Even puur hypothetisch.. STEL dat iedereen die dik(ker) is dagelijks heel veel eten koopt, en de hele dag door eet... Dan zou ieder persoon ook veel meer BTW (en omzet) opleveren. BTW = extra inkomsten voor de overheid. Dus zelfs in dat geval zou het niet eerlijk zijn om (extreem) overgewicht aan te merken als extra kostenpost. In dit hypothetisch geval heeft de overheid immers ook extra geld ontvangen.

Eigenlijk hetzelfde met roken.. Ja, je kan er enge en erge ziektes door krijgen. Nee, het is niet goed. Maar stel dat iemand 1 pakje per dag rookt, 30 jaar lang.. Reken eens uit wat die persoon aan accijns en belastingen betaald heeft?

Naar medische maatstaven ben ik te zwaar. Ik ben echter bijna nooit ziek. Als ik het me goed herinner was de laatste keer dat ik koorts had in 1992. Ik ben ook zelden echt verkouden. Ik ken twintigers die om de haverklap naar de dokter gaan. Zie ik mijzelf vanwege mijn gewicht als kostenpost voor de maatschappij? Absoluut niet! [Geplaatst door Beer op 1 oktober 2005]

Uit de berichten van de deelnemers leid ik dus af dat de deelnemers hun overgewicht niet ervaren als een kostenpost voor de samenleving, waar zij zich verantwoordelijk voor zouden moeten voelen.

Verreweg de meeste deelnemers ervaren overgewicht als zowel een medisch als een esthetisch probleem. Beide aspecten sluiten elkaar dus niet uit.

Voornamelijk gezondheid (artrose rechterknie) maar ook wel een deel uiterlijk. 😊 [Geplaatst door Eugenie op 24 augustus 2005]

Gezondheid, want dat heb ik gemerkt het laatste jaar! Maar ook natuurlijk uiterlijk gezien (...). [Geplaatst door Bella op 24 augustus 2005]

(...) Ik ga 5 keer per week sporten om af te vallen voor mijn gezondheid en conditie. En ik wil er ook weer een beetje mannelijk, gespierd of hoe je het mag noemen uitzien. Fifty - fifty dus.... [Geplaatst door Atkinsegger op 24 augustus 2005]

(...) Ik ben al wat afgevallen en ga zeker door, omdat dit domweg beter is voor mijn gezondheid. Ik merk nu al dat ik veel beter beweeg en ik wil gewoon geen suikerziekte o.i.d krijgen op zo'n jonge leeftijd. Maar ik zou liegen als ik zou zeggen dat het uiterlijk geen rol zou spelen, ik voel me gewoon beter als ik in een kleine maat pas en zie er ook beter uit met wat kilo's minder. [Geplaatst door LadyH op 25 augustus 2005]

Voor mij ook beide. Ik heb soms last van mijn knieën of last van mijn voeten als ik een tijdje wandel. Verder voel ik me dik en zo, dus ja uiterlijk speelt ook een hele grote rol bij mij! [Geplaatst door LiefMeisje op 25 augustus 2005]

Al met al kunnen we stellen dat deelnemers aan een virtuele gemeenschap overgewicht als een probleem beschouwen om zowel esthetische als medische redenen. Slechts een enkeling noemt overgewicht enkel een medisch of esthetisch probleem. De deelnemers geven verder unaniem aan dat zij zich niet verantwoordelijk voelen voor de stijging van de kosten van de gezondheidszorg als gevolg van overgewicht.

Hoe verhoudt deze conclusie zich tot het maatschappelijk discours rond overgewicht? Zoals reeds in paragraaf 2.1 uiteengezet is het standpunt van de overheid dat overgewicht voor een individu leidt tot gezondheidsproblemen en daarmee voor de overheid c.q. samenleving tot stijgende kosten van de gezondheidszorg. Op deze visie is het beleid van de overheid, gericht op de preventie van overgewicht, gebaseerd. De deelnemers aan de virtuele gemeenschappen beschouwen overgewicht, in tegenstelling tot het maatschappelijk discours, niet enkel als een gezondheidsprobleem, maar ook als een esthetisch probleem. Bovendien voelen ze zich niet aangesproken wanneer er verband wordt gelegd tussen overgewicht en stijgende kosten van de gezondheidszorg. We kunnen dus concluderen dat het maatschappelijk discours gedeeltelijk wordt gereproduceerd.

3.4 Wat zoeken mensen met overgewicht online?

3.4.1 Overgewicht op internet

Op internet zijn vele sites voor mensen met overgewicht te vinden. In deze paragraaf zullen we bekijken of deze sites in het algemeen de dominante cultuur rond overgewicht aanvaarden of deze dominante cultuur juist bekritisieren.

- www.dikke-mensen.nl

Dit is de site van de Nederlandse Obesitas Vereniging. Het doel van de vereniging wordt op de site vermeld:

De Nederlandse Obesitas Vereniging zet zich in voor de belangen van alle dikke mensen in Nederland. Dat betekent dat zowel mensen die willen afvallen maar ook mensen die hun dikzijn willen accepteren of al geaccepteerd hebben zich thuis kunnen voelen bij de Vereniging.

Gelet op deze doelstelling kunnen we stellen dat de Nederlandse Obesitas Vereniging de dominante cultuur zowel aanvaardt als bekritiseert. Zij aanvaardt deze wanneer zij zich inzet voor de belangen van mensen die af willen vallen; zij bekritiseert deze wanneer zij zich inzet voor de belangen van mensen die hun dikzijn willen accepteren of reeds geaccepteerd hebben. Het punt dat de vereniging zich voor beide groepen in wil zetten, vinden we ook elders op de site terug. Zo wordt opgemerkt:

We vinden het van het grootste belang dat dikke mensen zich in de wereld geaccepteerd en gewaardeerd voelen. En dat er rekening met hen wordt gehouden daar waar zij extra aandacht of voorzieningen nodig hebben, of dat nu hele speciale zaken betreft of zoiets simpels als het beschikbaar hebben van een stoel zonder armleuningen. Wij werken aan een sterkere positie van dikke mensen in de maatschappij. Wij geven

voorlichting over de voor- en nadelen van diëten, gezonde voeding en lichaamsbeweging.

www.gezond-gewicht.nl

Deze site is van de Stichting Gezond Gewicht. Deze stichting geeft aan het volgende te doen:

U kunt bij ons verschillende trainingen volgen, die gericht zijn op vermageren en/of gewichtsbeheersing en het aanleren van een gezondere leefstijl. (...) Daarnaast organiseren wij twee minicursussen die niets met afvallen te maken hebben, maar alles met assertiviteit en lotgenotencontact.

Evenals de Nederlandse Obesitas Vereniging aanvaardt en bekritiseert deze stichting de dominante cultuur. Immers, zij biedt zowel trainingen aan op het gebied van vermageren en/of gewichtsbeheersing als cursussen rond assertiviteit.

Op internet zijn vele sites te vinden die zich expliciet bezighouden met afvallen, de zogenaamde online afvalprogramma's. Hieronder volgt een kleine selectie uit dit aanbod.

www.weightwatchers.com/international.aspx

Dit is de site van Weightwatchers, een bekend bedrijf op het gebied van afslankprogramma's.

Worden de overtollige kilo's u te veel? Ontdek hier hoe wij, met onze jarenlange ervaring, ook u kunnen helpen afslanken.

Bij Weightwatchers kunnen mensen in groepsverband afvallen met behulp van afslankprogramma's.

www.dieet.nl

Online

...aan de lijn...Hier vind u uitsluitend 100% betrouwbare producten

Op deze site worden vele afslankproducten aangeprezen, die men (eventueel) direct online kan bestellen.

- www.fitclub.nl

Als ondertitel heeft de site: 'Samen lukt afvallen wel'. Op de startpagina staat de volgende tekst:

*"Succesvol afslanken, dat doe je bij Fitclub.
Via internet volg je een uitgebalanceerd
programma op maat. Je krijgt persoonlijk
advies van voedings- en bewegingsdeskundigen
en ontmoet andere deelnemers. "*

- www.valtaf.nl

“On-line afslanken!”

Afslanken via het internet werkt echt! Als je meedoet met www.valtaf.nl, dan ontvang je een eigen website waar je precies kunt bijhouden wat je weegt, wat je hebt gegeten en hoeveel je nog moet afvallen om je streefgewicht te bereiken.

Dankzij de steun van buddy's die je aanmoedigen en dankzij de professionele begeleiding van een voedingsdeskundige en sportinstructeur kun je met valtaf.nl succesvol en blijvend afslanken!

[Klik hier om je aan te melden!](#)

Zoals gezegd zijn de sites www.weightwatchers.com, www.dieet.nl, www.fitclub.nl, www.valtaf.nl slechts enkel voorbeelden van online afvalprogramma's. Aangezien deze sites zich expliciet richten op afvallen, kunnen we concluderen dat deze sites de dominante cultuur aanvaarden.

Er is mij slechts een organisatie voor mensen met overgewicht bekend, die zich juist niet op de eerste plaats richt op afvallen en daarmee indruist tegen de teneur dat mensen met overgewicht af moeten vallen. Dit is de bond van Formaat. Deze bond strijdt tegen de vooroordelen over dik zijn en heeft als doel de acceptatie van dik zijn te bevorderen. Van deze bond is echter geen internetadres bekend.

Kortom, in het algemeen kan men stellen dat:

1. er sites zijn voor zowel diegenen die af willen vallen, als diegenen die hun dikzijn geaccepteerd hebben. Ter illustratie: www.dikke-mensen.nl en www.gezond-gewicht.nl
2. er sites zijn welke zich uitsluitend richten op afvallen en daarmee de dominante cultuur aanvaarden. Ter illustratie: www.weightwatchers.nl, www.dieet.nl, www.fitclub.nl en www.valtaf.nl. Deze sites aanvaarden derhalve de dominante cultuur.
3. de Bond van Formaat de enige is die zich expliciet richt op het behartigen van de belangen van mensen met overgewicht en zich derhalve verzet tegen de dominante cultuur.

4.4.2 Beweegredenen voor deelname aan het internetforum

Zoals we in subparagraaf 4.4.1 zagen, zijn er op internet dus verschillende soorten sites voor mensen met overgewicht te vinden. De vraag die we vervolgens kunnen stellen, is wat mensen met overgewicht zoeken op deze sites.

Sommige mensen vinden het niet aangenaam om in de sociale werkelijkheid over hun overgewicht te praten met mensen die daar geen last van hebben. Aangezien ze wel over hun overgewicht willen praten, proberen ze via internet in contact te komen met mensen die ook last hebben van overgewicht.

Ik ken een paar mensen, maar ik vind het niet leuk om constant met hun over overgewicht te praten. Daarom bezoek ik een paar sites. (...)

[Geplaatst door Mellie op 22 juli 2005]

Mensen begrijpen me wel, maar om nu de halve dag met hun te praten over mijn afvallen en gewicht...dat zie ik ook niet zitten. Dat lijkt me zelf ook vervelend. Daarom dit forum [Geplaatst door Mellie op vrijdag 22 april 2005]

Dit contact met lotgenoten kan verschillende doelen dienen. Op de eerste plaats geven de deelnemers aan dat zij, door actief te worden of zijn op het forum, zich meer bewust worden van het feit dat zij niet de enige zijn die kampen met overgewicht.

(...) 'lotgenoten' ontmoeten, zodat je weet dat je niet alleen bent, ook al denk je soms dat je de enige dikke bent in je omgeving 😊 (...) [Geplaatst door LiefMeisje op 22 april 2005]

Dan weet je dat je er niet alleen voor staat.. en nog lot/soort genoten hebt [Geplaatst door Myself op 2 september 2005]

(...) En gewoon om te weten dat je niet de enige bent die het moeilijk heeft met overgewicht [Geplaatst door Liesje 1986 op 2 september 2005]

De tweede reden die door de deelnemers wordt genoemd is het uitwisselen van ervaringen. Deze reden is een aantal keer expliciet genoemd.

Omdat ik het leuk vind en ook voor het uitwisselen van ervaringen, verhalen en tips. [Geplaatst door Mellie; 22 april 2005]

Zoals jij al zegt, ervaringen et cetera uitwisselen [Geplaatst door LiefMeisje; 22 april 2005]

Ik zit hier om inderdaad ervaringen uit te wisselen. [Geplaatst door WhiteMe; 22 april 2005]

Ik ben hier echt gekomen om ervaringen uit te wisselen (...) [Geplaatst door Jacobine; 25 april 2005]

Daarnaast is deze reden ook op te maken uit de berichten op het forum waarin wordt gevraagd naar de ervaringen van anderen.

Ik wil dan eigenlijk door mijn huisarts doorverwezen worden naar een shrink, omdat ik erachter gekomen ben, door Anne in dit forum (thanks Anne), dat ik misschien wel eens BED (Binge Eating Disorder) zou kunnen hebben ...

Nu is mijn vraag: zijn er meerdere mensen in dit forum die hier ervaring mee hebben???? [Geplaatst door funniq67 op 24 juli 2004]

(...) Want ik zie wel een link tussen het dik zijn en het transpireren. Vertel eens, hoe ervaren jullie de zomer? 😊 [Geplaatst door sanne op 30 juli 2004]

Door het uitwisselen van ervaringen, is het mogelijk een stukje herkenning te vinden.

Ervaren jullie dat ook zo? Dat je minder van dingen kunt genieten wegens je zelfbeeld en onzekerheid die onder andere kunnen voortkomen uit je overgewicht. Of hebben jullie dat niet en hebben jullie altijd gewoon overal aan meegedaan? (...) [Geplaatst door Sandra op 17 april 2005]

Een vriendin van mij is in 1 week 4 kg afgevallen.. het klinkt zó aanlokkelijk.. geloof dat het gaat om het ziekenhuisdieet. Ondanks dat ik weet dat wanneer je weer normaal gaat eten de kilo's er weer aan zullen vliegen, is het zo aanstekelijk om er ook aan te gaan beginnen. Herkennen jullie dit? [Geplaatst door Linda op 2 augustus 2004]

Heel herkenbaar. Meestal ben ik sterk genoeg om het niet te doen (ik weet tenslotte dat het me alleen maar dikker maakt), maar soms ga ik toch overstag. Het klinkt allemaal zo mooi. En jawel, de eerste week is er ook een paar kilo af en de 2e week gaat het nog steeds perfect, maar dan komt de 3e week, de 'je mag weer normaal eten' week en jawel, die week kom ik weer op mijn oude gewicht, en nog erger, + zoveel kilo's. [Geplaatst door DJ op 2 augustus 2004]

Samenvattend: is er iemand die dit gevoel kent? Of ben ik echt de enige die slecht tegen van die succesverhalen kan? [Geplaatst door Renske1971 op 19 maart 2005]

De herkenning, dat je niet de enige bent die dingen meemaakt. Dat is gewoon erg fijn.(...) ik denk alleen dat veel mensen hier zitten om toch dat stukje herkenning te vinden [Geplaatst door Sfinxie op 3 september 2005]

Ja, in het begin kwam ik zelf vooral op de site, omdat ik inderdaad wat herkenningspunten had. Nu ben ik bijna op mijn streef en is de

herkenning dus ook minder geworden. Ik sta nu toch anders in het leven (...) [Geplaatst door Mellie op zaterdag 3 september 2005]

Een derde reden waarom mensen actief worden op het forum is voor het verkrijgen van informatie, advies of tips over allerlei onderwerpen welke samenhangen met (het hebben van) overgewicht.

Weet iemand misschien hoe ik kan zorgen dat ik 's avonds niet zo'n trek heb of wat ik wel kan eten, maar niet slecht voor mij is? [Geplaatst door lotjuh op 18 augustus 2005]

(...) Zij zegt zelf dat ik beter een maag verkleining kan laten doen, want ik heb nu 68 kilo overgewicht. Ik weet niet wat ik moet doen. Hebben jullie misschien tips wat ik het beste kan doen? 😞😞😞 [Geplaatst door fransje1989 op 19 april 2005]

Het onwaarschijnlijke is waar! Ik ben afgevallen! 😊 Ik heb geen weegschaal, maar ik pas wel weer in een broek waar ik eerst niet inpaste! Dat zegt wel iets, toch? 😊

Kusje [Geplaatst door Anne op 3 september 2005]

We kunnen dus concluderen dat mensen met overgewicht actief worden op de site, omdat de behoefte aan lotgenotencontact wordt gevoeld. Dit lotgenotencontact wordt om drie redenen van belang geacht:

1. het gevoel dat je niet de enige met overgewicht bent;
2. het uitwisselen van ervaringen/het vinden van herkenning;
3. het verkrijgen van informatie/advies/tips.

Interessant is nu hoe deze conclusie zich verhoudt tot de vraagstelling van de scriptie. Wordt de dominante cultuur bekritiseerd of wordt deze juist aanvaard en daarmee gereproduceerd? Op de eerste plaats kunnen we zeggen dat lotgenotencontact in theorie de dominante cultuur zowel kan bekritisieren als aanvaarden. Of lotgenotencontact de dominante cultuur bekritiseert of aanvaardt hangt van de inhoud van het lotgenotencontact af. Ditzelfde kan

gezegd worden over de redenen waarom behoefte aan lotgenotencontact wordt gevoeld. Of deze reden de dominante cultuur bekritiseert of aanvaardt hangt af van de inhoud van deze reden. Zo kan bijvoorbeeld het uitwisselen van ervaringen gericht zijn op afvallen en daarmee de dominante cultuur aanvaarden. Zij kan echter ook gericht zijn op het uitwisselen van ervaringen met betrekking tot pogingen tot verzet tegen de dominante cultuur en daarmee de dominante cultuur juist bekritisieren.

Het is nu dus van belang om naar de inhoud van de verschillende redenen, zoals weergegeven in de citaten hierboven, te kijken. De eerste reden ademt vooral de sfeer uit in de richting van aanpassen aan de dominante cultuur. Er wordt immers enkel gesproken van 'fijn te weten dat je niet de enige bent' en er wordt vervolgens niet opgeroepen om samen in verzet te komen. De tweede reden laat een aanpassing aan de dominante cultuur zien, aangezien het vooral het uitwisselen van ervaringen en het vinden van herkenning op het terrein van het verliezen van gewicht betreft. Dit geldt eveneens voor de derde reden. Er worden immers veelal tips over afvallen gevraagd of gegeven.

Hoofdstuk 4 Conclusies

Zoals eerder besproken heeft het maatschappelijk discours rond overgewicht als uitgangspunt dat overgewicht nadelige effecten heeft voor de fysieke gezondheid van het individu en dat overgewicht bovendien kan leiden tot psychologische klachten, omdat men niet voldoet aan het schoonheidsideaal. Daarnaast heeft overgewicht nadelige gevolgen voor de samenleving, omdat - als gevolg van overgewicht - de kosten van de gezondheidszorg stijgen. Is virtuele gemeenschapsvorming door gestigmatiseerden gericht op kritiek tegen deze dominante cultuur of is zij gericht op aanpassing aan de dominante cultuur? Deze vraag vormde het startpunt van het onderzoek. Aan het slot van deze scriptie zullen de onderzoeksresultaten op een rij worden gezet.

Op de eerste plaats hebben we gezien dat mensen met overgewicht, ongeacht de sociale context waarin zij zich begeven, over het algemeen negatieve reacties op hun overgewicht krijgen. Deze negatieve reacties bestaan onder andere uit nagestaard, uitgelachen of bekeken worden, commentaar of opmerkingen krijgen, et cetera. Deze negatieve reacties hebben hun oorzaak in het bestaande maatschappelijk discours rond overgewicht. Door deze reacties voelen mensen met overgewicht zich gestigmatiseerd door hun sociale omgeving. Deze stigmatisering door de sociale omgeving leidt ertoe dat de meerderheid van de mensen met overgewicht zich terugtrekt uit bepaalde sociale contexten. Zij passen zich met andere woorden aan de dominante cultuur aan.

Het feit dat de meeste mensen met overgewicht omwille van hun overgewicht gestigmatiseerd worden en dat zij zich terugtrekken uit bepaalde sociale contexten heeft misschien wel als oorzaak dat de meeste mensen met overgewicht hun overgewicht zelf ook als een probleem ervaren. Dit niet, omdat de kosten van de gezondheidszorg stijgen, maar om zowel esthetische als medische redenen. Het feit dat zij overgewicht ook zelf als een probleem ervaren leidt er waarschijnlijk toe dat er meer begrip ontstaat voor de stigmatisering die hen in de sociale werkelijkheid ten deel valt.

De vraag die vervolgens werd gesteld is hoe deze sociale werkelijkheid zich verhoudt tot de virtuele wereld. We zagen dat er op internet verschillende sites te vinden zijn voor mensen met overgewicht. Sites voor zowel mensen die hun overgewicht geaccepteerd hebben als sites voor mensen die af willen vallen. De laatstgenoemde sites zijn in grote getale te vinden en dit zijn juist de sites die de dominante cultuur reproduceren. Ze zijn immers gericht op afvallen en beschouwen overgewicht daarmee als een probleem waar iets aan gedaan moet worden.

Als laatste hebben we gekeken naar de beweegredenen van mensen met overgewicht om actief te worden op internet. Hierbij zagen we het volgende: Mensen met overgewicht worden actief op internet, omdat er behoefte aan lotgenotencontact wordt gevoeld. Dit lotgenotencontact wordt om drie redenen van belang geacht:

1. het gevoel dat je niet de enige met overgewicht bent;
2. het uitwisselen van ervaringen/het vinden van herkenning;
3. het verkrijgen van informatie/advies/tips.

We zagen vervolgens dat alle drie de redenen voortkwamen uit de wil om zich aan te passen aan de dominante cultuur, waarmee het antwoord op de vraagstelling van deze scriptie is gegeven.

